

Yhteenveto ajankohtaisista residenssitoimijoita askarruttavista kysymyksistä

Puhetta residensseistä! 10.11.2014

Taiteen edistämiskeskus, Vuorikatu 24, 1. krs, Kotus-Sali

Koosteen tekijät: Viivi Nieminen ja Riikka Suomi-Chande, Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö (9.1.2015)

Taiteen edistämiskeskuksessa 10.11.2014 järjestetyn tapaamisen tarkoituksena oli ajankohtaisten puheenvuorojen ja avoimen keskustelun kautta kartoittaa sitä, miten strategisesti voitaisiin edistää ja tukea residenssitoimintaa sekä sen kehittämistä taiteilijatasolla ja residenssiorganisaatioiden tasolla. Lisäksi tapaamisessa keskusteltiin taiteilijoiden residenssityöskentelyn rahoituksen kriteereistä sekä residenssien merkityksestä taiteilijoiden ja taide-elämän kansainvälistymisessä ja kansainvälisessä verkostoitumisessa.

Puhetta residensseistä! -tapaamisen järjestivät yhteistyössä Suomen Taiteilijaseuran Ateljeesäätiö, Taiteen edistämiskeskus ja HIAP ry. Paikalle saapui viisikymmentä residenssitoimijaa ja alan asioista päättävää. Tilaisuuden moderaattori, kuvataiteilija ja HIAP ry:n puheenjohtaja **Minna Henriksson** oli ilahtunut, että paikalla oli monia eri taiteenalojen ja yksityisten säätiöiden edustajia.

Tilaisuuden puhujat painottivat residenssien merkitystä taiteilijan kansainvälistymisessä. Henriksson siteerasi HIAPin perustajan **Irmeli Kokon** ajatusta, jonka mukaan residenssillä on taiteilijan kansainvälistymisen kannalta suurempi merkitys kuin näyttelyllä. Residenssin vaikutukset, joskin usein hitaita, voivat olla mullistavia.

Visuaalisen taiteen keskus FRAME:n ohjelmapäällikkö **Taru Elfving** näki niin ikään residenssin keskeisenä väylänä kansainvälistymiseen kuvataiteessa. Residenssin kautta taiteilijan tai kuraattorin on mahdollista verkostoitua, paikantua kansainväliselle kentälle sekä arvioida omaa työtään suhteessa eri konteksteihin, taidekenttään ja muuhun yhteiskuntaan.

Elfving korosti pitkä-aikaisten residenssivaihtojen ja verkostomaisten rakenteiden merkitystä residenssitoiminnassa. Perusrahoitusta tarvitaan, jotta suomalaistaiteilijat pääsisivät residenssiohjelmiin, joihin ei voi suoraan hakea, ellei jokin rahoittaja tai yhteistyöorganisaatio ole luonut sopimusta. Esimerkissä Ruotsissa laspis rahoittaa jatkuvasti residenssejä ruotsalaistaiteilijoille johtavissa residenssikeskuksissa ulkomailla ja tämä näkyy siinä miten hyvin ruotsalaistaiteilijat ovat kansainvälisesti verkottuneet.

Residenssit ovat ottaneet tärkeää roolia myös taiteilijoiden täydennys-/jatkokoulutus kentällä. Kansainväliseen, huipputasoiseen jatkokoulutukseen, kuten Rijksakademien kaksivuotiseen residenssiohjelmaan tai kanadalaisen Banff Centren intensiivikoulutukseen valituille taiteilijoille tulisi turvata apuraha, painotti Elfving. Nyt ohjelmiin valitut taiteilijat ovat joutuneet itse etsimään opiskeluajalleen rahoituksen.

Euroopan komission Open Method of Coordination (OMC) -asiantuntijaryhmän raportin mukaan kumppanuuteen, yhteistyöhön ja osallistuvuuteen perustuva taiteen tekeminen lisääntyy ja eri taidemuotojen raja-aidat häviävät, kertoi Taiteen edistämiskeskuksen taiteen erityisasiantuntija **Tomi Aho**. Teemallisia residenssejä on yhä enemmän ja taiteilijat tekevät usein yhteistyötä toisten taiteilijoiden, tutkijoiden ja muiden alojen asiantuntijoiden kanssa.

Hyvä kumppanuus edellyttää osapuolilta aikaa, luottamusta ja sitoutumista, jota on kehitettävä henkilökohtaisten suhteiden kautta. Se perustuu hyötyajatteluun, jossa kaikki osapuolet sijoittavat hankkeeseen, hyötyvät siitä, oppivat ja välittävät tieto-taitoaan eteenpäin. Yhteistyö tarjoaa osapuolille mahdollisuuden kulujen ja riskien jakamiseen. Erityisesti välittäjien rooli on tunnistettu; organisaatio tai henkilö joka pystyy välittämään ja yhdistämään eri tahot on yksi menestystekijä residenssien kumppanuustoiminnassa.

Residenssi mahdollistaa kulttuurien välisen vuoropuhelun ja integraation sekä myötävaikuttaa eurooppalaiseen kulttuuriin ja yhteenkuuluvuuden tunteeseen, summasi Tomi Aho. Se helpottaa taiteilijan ja teosten liikkuvuutta sekä uuden yleisön saavuttamista.

Järjestäjätaho ja yhteistyökumppanit hyötyvät residenssitoiminnan vaikutuksesta matkailuun, yhteiskuntaan ja hyvinvointiin. Useat maat ja kaupungit ovat kiinnostuneita vahvistamaan kulttuurista toimintaa, sillä luovien kaupunkien on todettu vetävän puoleensa. Suurelle yleisölle tarjoutuu residenssitoiminnan kautta uusia mahdollisuuksia taiteen kohtaamiselle, ja kulttuuritarjontaa monipuolistuu.

OMC-asiantuntijaryhmä raportoi Euroopan komissiolle, EU-jäsenmaille ja kulttuurisektorille taiteilijoiden ja kulttuurialan työntekijöiden liikkuvuudesta. Tästä tuloksena on pian julkaistava käsikirja Policy Handbook, jota tullaan jakamaan mm. politiikan vaikuttajille EU:n jäsenmaissa, kulttuurialan organisaattoreille ja potentiaalisille rahoittajille

Kuvataiteilija **Hannu Karjalainen** kertoi omakohtaisten kokemusten kautta, kuinka residenssityöskentely on tuonut itseluottamusta kansainvälisellä kentällä toimimiseen. Se on ollut työskentelyn kannalta käänteentekevää ja urakehitykseen vaikuttavaa. Karjalainen piti residenssiä, jossa vierailuaika on jaettu kahteen tai kolmeen osaan, toimivana mallina. Työskentely-, tuotanto- ja/tai näyttelyjaksoon ositetussa residenssissä teos voidaan saattaa loppuun aina sen esittelyä myöten. Tähän liittyen HIAPin kuraattori **Jenni Nurmenniemi** peräänkuulutti myös rakenteita, jotka tukisivat kaksivaiheisten residenssien (tutkimus- ja tuotantovaihe erikseen) rahoitusta.

Kansainvälisen Res Artis -residenssiverkoston toiminnanjohtaja **Lillian Fellmann** piti puheenvuoron otsikolla *Social impact of the residency field & Defining tools for measurement of social impact and wellbeing*. Fellmann on edustanut residenssiverkostoa mm. Arts Social Justice Human Rights -ryhmässä, joka tarkastelee kulttuurin sosiaalisia vaikutuksia.

Res Artis on jäsenistönsä perusteella pyrkinyt selvittämään, kuinka residenssitoiminta on mitattavissa ja millaisia työkaluja sen arvioimiseen voidaan käyttää. Tarkoituksena on luoda residenssitoimijoille välineet itsearviointiin.

Res Artis arvioi residenssistandardeja määrittelemällä residenssin ja siihen kohdistuvat odotukset. Jäsenistönsä omia esimerkkitapauksia apuna käyttäen se havainnoi kulttuurin sosiaalisia vaikutuksia, eli miten residenssitoiminta on parhaimmillaan vaikuttanut ympäristöönsä. Fellman puhui työkaluista millä voitaisiin mitata taiteen ja kulttuurin sosiaalista vaikutusta hyvinvoinnissa. Vaikutusta arvioidessa on kuitenkin tiedostettava, ettei kaikki tieto ole mitattavissa eikä kaikki saavutettu tieto ole välttämättä koottavissa yhdeksi synteettiseksi tilastoksi.

Fellmannin puhe sivuutti residenssin arvioimisen taiteellisten kriteerien perusteella. Jenni Nurmenniemi huomautti, ettei residenssitoimintaa voida arvioida mittaamalla vain sosiaalisia ja yhteiskunnallisia arvoja. Residenssitoiminnan arvioiminen vain sosiaalisin perustein on vierasta suomalaisille toimijoille.

Valtion tukien väheneminen näkyy residenssiapurahojen ja -avustusten leikkaamisena, kävi ilmi Taiteen edistämiskeskuksen erityisasiantuntija **Kirsi Väkiparran** puheenvuorosta. Taiteen edistämiskeskuksen kansainvälisiin projekteihin tarkoitettu tukimuoto lopetetaan 2015 (jatkossa kansainvälisiin hankkeisiin voi hakea kohdeapurahoja ja erityisavustuksia) ja valtion taiteilijaresidensseistä luovutaan vuoteen 2016 mennessä. Taiteen edistämiskeskus on ilmoittanut jakavansa lakkautettaviin residensseihin kohdistuvat määrärahat taiteilijoille apurahoina.

Vuonna 2015 toimintansa aloittaa Taiteiden välisyyden, moninaisuuden ja kansainvälisyyden toimikunta, joka arvioi muun muassa residenssiavustushakemuksia. Nähtäväksi jää, miten tämä tulee vaikuttamaan residenssiapurahojen jakamiseen. Samalla, kun apurahoja ja avustuksia on leikattu, ovat niiden hakijamäärät kasvaneet. Viime vuosina yksityinen sektori on kasvattanut tukeaan ja tukee tällä hetkellä enemmän taiteita kuin valtio. Keskeistä on se miten ollaan valmiita yhteistyössä rahoittamaan taiteilija-apurahoja.

Liittyen kysymykseen millä kriteereillä tuetaan suomalaista residenssitoimintaa, Kirsi Väkiparta huomautti että Taiken tuki on kansainvälistymismäärärahaa joten sillä ei voida tukea residenssejä joissa on vain suomalaistaiteilijoita. Avustuspäätöksiin vaikuttavia yleisiä kriteereitä ovat mm. hankkeen taiteellinen laatu, vaikuttavuus, toteutuksen

organisointi.

Taiteen edistämiskeskuksen johtajan **Minna Sirnön** mielestä residenssien rahoituksessa tulee noudattaa alojen välistä demokratiaa ja jakaa kaikille kentille tasapuolisesti. Korvamerkityn rahan ongelma kuitenkin on, että se on pakko käyttää sille varattuun kohteeseen, vaikka toisen alan hanke soveltuisi laatu- ja tarvekriteereiltään paremmin tuettavaksi. Mm. Suomen New Yorkin kulttuuri-instituutin hallituksen puheenjohtaja, valokuvataiteilija **Raakel Kuukka** ja Minna Henriksson kommentoivat Sirnön puheenvuoroa toteamalla, että eri taiteenalojen työskentelytavat ja erityispiirteet olisi kuitenkin tärkeää ottaa huomioon. Erityisesti kuvataiteen kentällä on paikkasidonnaista toimintaa johon residenssityöskentely on keskeinen väylä.

Kuukka huomioi myös että on tärkeä muistaa että globaali ja lokaali kulkevat käsi kädessä; globalisuus tapahtuu myös täällä, ei aina vain jossain muualla, ja residenssitoiminnalla on vaikutuksensa myös paikalliseen taiteen kenttään. Hän kommentoi lisäksi, että olisi hienoa jos myös vanhoihin residensseihin, kuten Pariisin Cité tai muut suomalaisille tarkoitettut ulkomaanateljeetalot, saisi jostain tukea, ne ovat taiteilijoille isoja taloudellisia investointeja jos niihin ei saa apurahaa.